

KUR'AN'DA İHLAS

Ahmet ÖZDEMİR*

Özet

İhlas, kulluğun, ibadetin temel ögesidir, özüdür. İbadetler ancak ihlaslı bir şekilde yapılırsa değer görecektir. Kur'an'da ihlas kavramı farklı şekillerde birçok ayette yer almaktadır. Bu ayetlerde kul, bazı örneklemeler anlatılmak suretiyle hayatının her alanında ihlaslı olmaya davet edilmektedir. İhlas kavramının yer aldığı ayetlerin çıkarılarak bunlar hakkında değerlendirmeler yapılması konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu sebeple araştırmamızda çeşitli tefsirlerden de istifade edilmek suretiyle değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İhlas, İbadet, Kulluk, Kur'an, Riya.

IHLAS IN THE KORAN

Abstract

Ihlas is the key element, essence of the slavery and worship. The worships will be valuable when they are done in a sincerely way. In the Koran, the concept of ihlas takes place in many verses in different forms. In these verses, the human being is invited to be a sincere person in every parts of his life by means of being told some exemplifications. By removing the verses which take place the concept of ihlas, making evaluations about these will provide the subject to be understood. Therefore, some evaluations will be done to benefit from variety of comments in our study.

Key Words: Ihlas, worship, slavery, the Koran, hypocrisy.

* Yrd. Doç. Dr, Gaziosmanpaşa Ün. İlahiyat Fakültesi, ahmet.aozdemir@gop.edu.tr

Giriş

İhlas, ibadetin özü, samimiyetin göstergesi, kulluk bilincinde ulaşılan noktanın ifadesidir. Kulluğun değeri onu yerine getirirken gösterilen ihlasla, samimiyete bağlıdır.

İhlasın bu kadar önemli olmasının nedeni ise gayet açıktır. Bir işe eğer gönüllü olarak girilirse onun getirisi daha fazla olacaktır. Bu, sadece maddi olarak değil manevi olarak da kendini gösterecektir. Kişi, hem dünyevi bir ihtiyacını gidermiş olacak hem de yaptığı işten keyif alacaktır. İbadette bu şekildedir. Kul, ibadetinde ihlaslı olursa hem isteyerek yaptığı için Rabbini memnun edecek hem de ibadetten aldığı zevk artacaktır.

Hz. Adem (as)'den günümüze kadar insanoğlu hep samimiyet testine tabi tutulmuştur. Habil-Kabil olayında samimi olan Habil'in duası kabul edilerek Kabil, samimiyetsizliğinin ve kötü niyetinin kurbanı olmuştur. Allah (cc)'ın yolunun ihlaslı temsilcileri peygamberler, hayatları boyunca insanları, samimi bir şekilde Allah(cc)'a kulluk etmeye, bu kulluklarına kulluğa mani olacak şirk, riya gibi olumsuz unsurları katmamaya davet etmişlerdir.

Hayat kitabımız Kur'an, ihlas konusunu kulluğun merkezine alan ayetlerle doludur. İçerisinde hemen hemen hayatta karşılaşacağımız bütün konuları öz bir şekilde barındıran yüce kitabımız, yapılan işlerin ancak ihlaslı olunursa değer kazanacağını, samimiyetin olmadığı bir ibadetin Allah (cc) katında herhangi bir değerinin olmayacağını bizlere haber vermektedir.

Samimi olmak sadece dini konular için söz konusu değildir. Yaşantımızın her safhasında samimiyet testine tabi tutulmaktayız. İnsanlarla olan ilişkilerimizde samimiyet, dostlukların, ilişkilerin sağlam bir zemine oturtulmasında ve devamlılığında önemli bir yere sahiptir. Çünkü insanlar, güvенеbilecekleri, ikiyüzlü olmayan, samimi, dürüst kişilerle dostluk kurmak isterler.

Kur'an'da ihlas konusu geniş bir şekilde yer almaktadır. Bunun incelenerek okuyucuların istifadesine sunulması önem arz etmektedir. Konuyla ilgili yapılan birçok çalışma mevcuttur. Ama her çalışmada farklı bir bakış açısıyla konu değerlendirileceğinden her birinin katkısının olacağı muhakkaktır. Bu çalışmamızda temel başlıklar halinde ihlas kavramını çeşitli yönleriyle ortaya koyacağız.

Çalışmamız, bazı tefsirlerden de istifade etmek suretiyle kısa değerlendirmeler yapmak şeklinde olacak, çok fazla ayrıntıya girilmeyecektir.

1. İhlas'ın Kavramsal Tahlili

a. İhlas Kelimesi

İhlas kelimesi h-l-s fiil kökünden türemiş olup,¹ Allah (cc)'ı birlemek yani tevhid ehli olmak demektir.² Yahudilerin düşmüş olduğu teşbih inancından, Hıristiyanların düşmüş olduğu teslis inancından uzak kalarak kullukta Allah (cc)'tan başka her şeyden uzak olmak demektir.³

İhlas, ferdin, ibadetlerinde Allah (cc)'ın emir ve taleplerinin dışında her şeye kapanması, abd ve Mabud münasebetinde sır tutucu olması, sorumluluklarını sadece O (cc) emrettiği için yapması, bunları yaparken O (cc)'nun hoşnutluğunu hedeflemesi demektir.⁴

İhlas, ibadetin özüne aykırı olan her türlü gösterişten, şirkten, dünyalık kaygılardan, çıkar hesaplarından onu arındırmak, saf ve tertemiz bir şekilde ibadeti Allah (cc)'a arz etmektir. İbadetleri insanların beğenmesi için değil sadece Allah rızası için yapmak demektir.

b. İhlas ile Anlam Yakınlığı Olan Kelime

Safi

Bir şeyin ayıp-kusur'dan uzak olması demektir.⁵ Bu kelimenin açıklaması yapılırken aynı anlama geldiğini ifade etmek için ihlas kelimesi ile aynı kökten gelen "halis" kelimesi kullanılmıştır.⁶

Rağıb el-İsfehani'ye göre, 'Halesa' kelimesi 'safı' kelimesiyle birbirine yakın anlamlar ifade etmektedir. Aradaki fark şudur: 'Halesa', önce kirdi vardı, arındı, temizlendi anlamına gelmektedir.⁷

Bu kelime, kısaca her türlü kirden, kötülükten temiz olmayı ifade etmektedir. İhlas kelimesiyle kıyaslandığında safi kelimesinin doğasında temiz

¹ Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed Rağıb İsfehani, *el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'an*, Dâru'l-Marife, Beyrut, 2005, s. 161.

² Muhammed Murtazâ el-Hüseyînî, *ez-Zebîdî, Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Gâmûs*. Matbaatu Hukumeti Kuveyt, Kuveyt, 1977, XVII, s. 562.

³ İsfehani, *a.g.e*, s. 161.

⁴ Ali Ünal, *Kuran'da Temel Kavramlar*, Nil Yayınları, İstanbul, 2003, s. 464.

⁵ İsfehani, *a.g.e*, s. 286.

⁶ ez-Zebîdî, *a.g.e*, XXXVIII/428.

⁷ İsfehani, *a.g.e*, s. 161.

olma anlamının olduğunu görmekteyiz. Yani hiçbir zaman pislige bulaşmamış olan saf tertemiz.

c. İhlas ile Zıt Anlamlı Kelimeler

1. Riya

Riya kelimesi, ru'yet kökünden türeyen bir kelime olup,⁸ insanlara gösteriş yapmak, yapılan işin insanlar tarafından duyulmasını istemek,⁹ Allah (cc)'tan başkası için amel işlemek,¹⁰ manalarına gelmektedir.

Riyada kalp ile amelin uyumsuzluğu söz konusudur. Kişi, kalben istemediği halde bazı davranışları birtakım dünyevi çıkarlar nedeniyle ortaya koymaktadır.

Riyada Allah (cc)'tan beklenen şey kuldun beklenmektedir. Yapılan iyiliklerin karşılığını dünyada almak isteyen kişi insanlar görsünler diye iyilik-ibadet yapar. Ama Allah (cc)'tan bekleyen kişi insanların düşüncelerine aldırmaksızın sadece Allah (cc)'ın rızasını gözeterek yapar. Bunun karşılığını da ahirette alır.

2. Şirk

Şirk, Allah (cc)'a yani tek olan Yaratıcı Kudrete zatında veya tasarrufunda ortak tanımaktır. Bir başka deyişle, ulûhiyetin özelliklerinden birini bir başkasına tanımaktır.¹¹

Bazı işlerde gösteriş yapmak, ona riya karıştırmak, küçük şirk olarak kabul edilmiştir.¹² Çünkü amellerinde gösteriş yapan kişi, o ameline Allah (cc)'tan başkasını ortak etmiş gibi olur.¹³

Şirkin temelinde, heva ve hevesine nefsinin tutkularına kul olan insanların Tevhide başkaldırışı yatar. Bütün müşrikler ve müşrik toplumlar, çoğunlukla ahlaksız arzularının ve tutkularının peşine düşerek zulüm yapmışlardır.¹⁴ Bu nedenle bütün peygamberler, müşriklerin bu azgınlıklarıyla mücadele etmiştir.

⁸ Yaşar Nuri Öztürk, *Kuran'ın Temel Kavramları*, Yeni Boyut, 19.baskı, İstanbul, 1999, s. 450.

⁹ İsfehani, *a.g.e.*, s. 190.

¹⁰ ez-Zebîdî, *a.g.e.*, XXXVIII/105.

¹¹ Öztürk, *a.g.e.*, s. 545.

¹² İsfehani, *a.g.e.*, s. 263.

¹³ ez-Zebîdî, *a.g.e.*, XXVII/225.

¹⁴ Ünal, *a.g.e.*, s. 325.

2. İhlas Kavramı'nın Kur'an'da Yer Alış Şekli

a. İhlas, Yaratıcıya Gönülden Bağlanmanın Adıdır

Çalışmamıza ihlas kavramının yaratıcıyla olan irtibatı sağlama fonksiyonu üzerinde durarak başlayalım.

İhlas kavramı Kur'an'da, Allah (cc)'a gönülden bağlanmanın önemli bir unsuru olarak yer almaktadır. Yaratıcıya gönülden bağlanmak kul açısından yüksek bir mertebeye ulaşmak anlamına gelecektir. Çünkü kul, her halükarda O'na muhtaçtır, acizdir, zayıftır. Allah (cc)'ın yardımı olmadan hayatını devam ettiremez. O nedenle bu bağı güçlü tutarsa madden ve manen huzura erme imkanına kavuşacaktır. Kulun her ihtiyacını karşılayan Allah (cc), elbette ki gönülden bağlanılmayı en çok hak edendir.

Allah (cc) Kur'an'da bu gerçeği Hz. Peygamber'e şu şekilde ifade ettirmektedir: *"Onlara de ki: "Allah hakkında mı bizimle tartışıp duruyorsunuz? Halbuki O, bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz size aittir. Biz ona gönülden bağlanmış kimseleriz."*¹⁵

Ayet-i kerimede Allah (cc) hakkında herhangi bir tartışmaya girmeden, O'nun herkesin Rabbi olduğu gerçeğinin kabul edilmesi dile getirilmekte, inkar edenlerin yapması gereken şeyin müminlerin yaptığı gibi Allah (cc)'a gönülden bağlı olmak olduğu hatırlatılmaktadır.

Yaratıcıya gönülden bağlanmak, ibadeti sadece O'na has kılmak, itaat etmek, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak, O'ndan başkasına ibadet etmemek demektir.¹⁶ Yapılan bütün işlerde sadece O'nun rızasını gözetmek,¹⁷ tevhid ehli olmak,¹⁸ da yine O'na gönülden bağlanmak anlamına gelmektedir.

b. İhlas, Sıkıntılı Zamanlarda İmdada Yetişir

İhlas'ın bir diğer boyutu, zor zamanlarında kulun duasının kabulüne vesile olabilmesidir. Elbette ki kulluk, hayatımızın her anını kuşatmalıdır. Refah zamanında da sıkıntılı zamanda da yaratıcı hatırlanmalıdır. Kulluk bu şekilde olması gerekirken, bazı insanlar, sıkıntıya uğramadan yaratıcılarını

¹⁵ Bakara 2/139.

¹⁶ Ebu Cafer Muhammed b. Cerir Taberî, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân* (et-Tab'atu'l-ûlâ). Daru Hicr, Kahire, 2001, II, s. 608.

¹⁷ Ahmed Mustafa Merâğî, *Tefsîru'l-Merâğî* (et-Tab'atu'l-ûlâ). Mustafa Elbânî el-Halebî ve Evlâduhu, Mısır, 1946, I, s. 219.

¹⁸ İmadu'd-Din Ebu'l-Fidâ İsmail İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm* (et-Tab'u'l-evvel). Müessesetü Kurtuba, Yer yok, 2000, II, s. 106.

hatırlayamazlar. Bu zor durumda inkarcılar bile gönülden Allah (cc)'a dua etmeye başlarlar. Her ne kadar bu duyguları geçici olsa da böyle bir davranışı ortaya koymaları Allah (cc)'ın varlığını kabul ettiklerinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kur'an, bu gerçeği şu şekilde ifade etmektedir: *"O, sizi karada ve denizde gezdirip dolaştırandır. Öyle ki gemilerle denize açıldığımız ve gemilerinizin içindekilerle birlikte uygun bir rüzgarla seyrettiği, yolcuların da bununla sevindikleri bir sırada ona şiddetli bir fırtına gelip çatar ve her taraftan dalgalar onlara hücum eder de çepeçevre kuşatıldıklarını (batıp boğulacaklarını) anlayınca dini Allah'a has kılarak "Andolsun, eğer bizi bundan kurtarırsan, mutlaka şükredenlerden olacağız" diye Allah'a yalvarırlar."*¹⁹

Burada "dini Allah'a has kılmak"tan kasıt, duayı sadece Allah (cc)'a yapmak, duada O'na başkalarını ortak etmemek demektir.²⁰ İnkarcılar bile zor zamanlarında diğer taptıklarını bir kenara bırakarak sadece Allah (cc)'a dua ederler.²¹ Ama Allah (cc), onları bu zor durumdan kurtardıktan sonra çok azı müstesna tekrar eski batıl inançlarına dönerler. Yaşadıkları bu acı tecrübeyi hemen unutuverirler.

c. Güzel Akıbet, İhlaslı Kullar İçindir

Dünya hayatı bir şekilde sona erecektir. Allah (cc), haddi aşan bazı kişilerin cezasını ibret olsun diye daha dünyada iken vermiş bazılarını da ahirete bırakmıştır. Akıbetin hayır olması için yüce yaratıcıya hakkıyla kulluk etmek, Rabbiyle olan münasebetinde ihlaslı olmak, vazgeçilmez bir unsurdur.

Kur'an bu gerçeği bize şu şekilde izah etmektedir: *"Andolsun, biz onlara da uyarıcılar göndermiştik. Bak, uyarılanların sonu nasıl oldu! Ancak Allah'ın ihlâslı kulları başka."*²²

Burada bahsi geçen ihlaslı kullar, gönderilen peygamberlere yardım eden ve onların zafere ulaşmasına katkı sağlayanlardır.²³ Bunların sayıları İslam düşmanlarıyla kıyaslandığında hep daha az olmuştur.²⁴ "İslâm garip olarak

¹⁹ Yunus 10/22.

²⁰ Muhammed Tahir b. Aşur, *et-Tahrir ve't-Tenvir*. Daru Tunusiyye, Tunus, 1984, XI, s. 138.

²¹ Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed Ebu Bekir Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân ve'l Mübeyyin limâ tedammenehu mine's-Sünneti ve Âyi'l-Furkân* (et-Tab'atu'l-ûlâ). Müessesetu Risale, Beyrut, 2006, X, s. 475.

²² Saffat 37/72-74.

²³ İbn Kesir, a.g.e, XII, 30.

²⁴ Ebu Hayyan el-Endelüsî, *el-Bahru'l-Muhît* (et-Tab'atu'l-ûlâ). Dâru'l-Kütüb el-İlmiyye, Beyrut, 1993, VII, 349.

başladı. Başladığı gibi yine garip olarak dönecektir. Öyleyse ne mutlu o gariplere!"²⁵ hadis-i şerifi de bu gerçeği ifade etmektedir. Burada hem inanan insanların daha çok zayıflardan olacağı hem de sayı olarak inkarcılara oranla daha az olacakları gerçeğine işaret olduğu gözükmemektedir.

Hakka gönülden boyun eğenler, Hakkın uyarılarını dikkate alarak hayatlarını dizayn edenler, ihlaslı olan kullardır. Bunlar, her ne zaman bir uyarıcı gelse onun buyruklarına teslim olurlar. Yaratıcının emir ve yasaklarını hayat kaynağı olarak görür ve baş tacı ederler.

d. İhlas, Şirk'e Karşı Siperdir

İhlas aynı zamanda şirk'e karşı da kulun yardımcısıdır. Yüce yaratıcı kendisine asla ortak kabul etmez. Çünkü onun dengi, benzeri yoktur. Yaratılan hiç yaratana denk olur mu? Sadece denk olmak değil O'nun benzerinin olduğunu düşünmek dahi yaratıcıya karşı büyük haksızlık olur. Yüce Allah (cc)'ı hem zatında hem de sıfatlarında tek ve benzersiz kabul etmek imanın en başta gelen şartıdır.

Önemine binaen Kur'an'da, tövbe edilmeden ölüncüye şirk in affedilmez bir günah olduğu ifade edilmektedir.²⁶ Hiç kimseye muhtaç olmayan Allah (cc)'ı, hayat bulması ve hayatına devam etmesi tamamen başkasına bağlı olan biriyle eşdeğer kabul etmenin bu şekilde karşılık görmesini anlamak zor olmayacaktır.

Yüce kitabımız Kur'an, bizi bu konuda uyarmaktadır: *"Allah ile cinler arasında da nesep bağı kurdular. Oysa cinler de kendilerinin Allah'ın huzuruna getirileceklerini bilirler. Allah, onların nitelendirdiği şeylerden uzaktır, yücedir. Ancak Allah'ın ihlâslı kulları bunlar gibi değildir."*²⁷

Müfessirlerin çoğu burada kastedilenin cinler değil melekler olduğunu söylemişlerdir. Çünkü meleklerin, Allah (cc)'ın kızları olduğu iddia edilmektedir. Bu tür iftiradan uzak kalan ihlaslı kullar ise ihlasları sayesinde şirkten beri olmuşlar,²⁸ sonuçta da kurtuluşa ererek azaptan kurtulmuşlardır.²⁹

İhlaslı bir kul olmak, şirkle araya engel koymak demektir. İmanla bir arada bulunması asla düşünülmecek olan şirk in ihlasla bertaraf edilecek olması

²⁵ Müslim, İman, 232.

²⁶ Bkz. Nisa 4/116.

²⁷ Saffat 37/158-160.

²⁸ Kurtubî, a.g.e, XVIII,110-111.

²⁹ Merâğî, a.g.e, XXIII, 88.

inanan bir kul için ihlasın ne kadar önemli olduğu gerçeğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

e. İhlas, Şeytan'ın Hilelerinin Düşmanıdır

Şeytan, insanın en büyük düşmanıdır. Onun görevi, insanları yaratıcısından uzaklaştırarak kendisine cehennemde arkadaşlar edinmektir. Bu nedenle mümin kişi, onun hilelerini, kandırma yöntemlerini bilerek ona göre tedbirli olmak durumundadır.

Kur'an'da şeytanın bu düşüncesini ortaya koyması şu şekilde dile getirilmektedir: *"İblis, "Senin şerefine andolsun ki, içlerinden ihlâslı kulların hariç, elbette onların hepsini azdıracığım" dedi."*³⁰

Ayet-i kerimede görüyoruz ki şeytan, ibadetlerinde ihlaslı olan kulları doğru yoldan saptırmaya gücünün yetmeyeceğini söylemektedir.³¹ Yani saptırmak için uğraşmayacağını değil, saptırmaya gücünün yetmeyeceğini ifade etmektedir.³²

Şeytanın bu mücadelesi Hz. Adem'in yaratılmasıyla başlamıştır. O güne kadar yüksek bir makamda olan şeytan, Rabbine asi olması nedeniyle o makamdan indirilmiş ve lanetlenmiştir. O da buna karşılık diğer kulları yoldan çıkarmayı kendine görev saymıştır. Kendisine verilen gücün farkındadır. İnsanları kandırma konusunda üstün bir yeteneğe sahiptir. Gücünün sadece ihlaslı bir şekilde samimi olarak Rabbine kulluk etmeye çalışanlara yetmeyeceğinin farkındadır. Burada o gerçeği dile getirmektedir.

İhlaslı bir mümin, şeytan her ne kadar kendisini kandırmak için çeşitli yollara başvursa da, yaratıcısına olan imanından ve güveninden dolayı, şeytanın yalan söylediğini, insanları aldattığını, Allah (cc)'ın yolunun hak yol olduğunu, o yola güvenip dayanmak gerektiğini bilir ve hayatını buna göre şekillendirir.

f. İhlas, İbadetin Özüdür

Şeytanın hile yaparak kandıramadığı kul elbette ki Rabbine ibadete yönelecek ve bu ibadetini de layıkıyla yerine getirmenin gayreti içinde olacaktır.

³⁰ Sad 38/82-83.

³¹ Taberî, *a.g.e.*, XX,147.

³² Ebu'l Al'â Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'an* (2.baskı). İnsan yayınları, İstanbul, 1995, V, 89.

İbadet yalnız Allah (cc) için yapılmalıdır. İbadetin değer kazanması, yaratıcı tarafından mükâfat ile karşılık görmesi için, ibadetin özüne uymayan tavır ve hareketlerden uzak durmak gerekecektir.

Kur'an'da zaten bize bunu emretmektedir: *“Halbuki onlara, ancak dini Allah'a has kılarak, hakka yönelen kimseler olarak O'na kulluk etmeleri, namazı kılmaları ve zekâtı vermeleri emredilmişti. İşte bu dosdoğru dindir.”*³³

Ayet-i kerimede geçen “dini Allah (cc)'a has kılmak” ifadesi, yalnızca Allah (cc)'a itaat etmek,³⁴ ibadette hiçbir şeyi ona ortak koşmamak,³⁵ tevhid üzere olmak³⁶ anlamına gelmektedir.

Doğru olan din anlayışı da zaten budur. Yani ibadetlerin sadece Allah (cc) için yapılmasıdır. Bu, Yüce Allah (cc)'ın emridir. İbadetin nasıl yapılacağını ibadeti emreden belirleyeceğine göre yüce yaratıcının bu noktada yaptığı uyarılara dikkat etmek ibadetlerin geçerli olması noktasında önem arz edecektir.

Böyle bir durumda yine ihlas, kulun en önemli destekçisi olacaktır. Kul, onunla şeytanın, ibadetlerin huşulu bir şekilde yapılmasının önüne çıkardığı engellerle mücadele edecek ve büyük başarılar elde edecektir.

Ayrıca şunu da vurgulamak gerekir ki, insan iyi bir kul olmak için gayret gösterirse Allah (cc) onun yardımcısı olacak ve onu her zaman koruyup gözetecektir.

g. İhlas, Mükafatın Habercisidir

İhlaslı bir şekilde yapılacak ibadetin elbette ki bir mükafatı olacaktır. Allah (cc)'ın kulun ibadetine ihtiyacı yoktur. Kullar ibadet yapmamış olsa bile Allah (cc), onları yok eder ve ibadet yapacak başka birilerini yaratır. İbadete ihtiyacı olan kullardır. Çünkü ibadet, ahirette onun kurtuluş vesilesi olacaktır.

İbadet, sadece bedensel hareketlerden ibaret değildir. Onda önemli olan halis bir niyetle ve herhangi bir dünyalık beklenti olmadan yerine getirilmesidir. Samimi olarak yapılan az bir ibadet, samimiyetten yoksun çok ibadetten daha değerlidir.

İbadetlerde ihlaslı olmanın önemi ayette şu şekilde açıklanmıştır: *“Onların etleri ve kanları asla Allah'a ulaşmaz. Fakat ona sizin takvanız (Allah'a karşı gelmekten*

³³ Beyyine 98-5.

³⁴ Taberî, a.g.e, XXIV, 553.

³⁵ İbn Aşur, a.g.e, XXX, 480.

³⁶ İbn Kesir, a.g.e, XIV, 424.

sakinmanız) ulaşır. Böylece onları sizin hizmetinize verdi ki, size doğru yolu gösterdiğinden dolayı Allah'ı büyük tanıyasınız. İyilik edenleri müjdele."³⁷

Şunu çok iyi biliyoruz ki ibadetler, ihlaslı bir şekilde yapılırsa Allah katında kabulü mümkün olacaktır.³⁸ Sadece Allah (cc)'ın rızasının olduğu ibadetler O'nun katında değerlidir.³⁹

Burada kurban ibadeti örnek olarak anlatılmıştır. Ama hangi ibadet olursa olsun hepsi için aynı durum söz konusudur. O da ibadetleri kulluk şuuru içerisinde, sadece Allah (cc) rızası için yapmaktır. Toplum nezdinde bir itibar elde etmek veya başka bir dünyalık çıkar sağlamak gibi ibadetin ruhuna aykırı olarak yerine getirilen ibadetlerin kula bir faydası olmayacaktır.

h. İhlas, Riya'nın Düşmanıdır

İbadetlerin yalnızca Allah (cc) için yapılması gerçeği bu hedefe ulaşılmasına engel olacak her türlü etkenin devre dışı bırakılmasını gerektirecektir. Bu engellerden belki de en önemlisi riya'dır.

Hz. Peygamber bir hadisinde "*Sizin için en çok korktuğum şey küçük şirktir.*" buyurur. Sahabe "*küçük şirk nedir Ya Rasulallah?*" diye sorar. Peygamber efendimiz "*Riya!*" diye cevap verir.⁴⁰ Riya'nın bu şekilde ağır bir ifadeyle şirk olarak adlandırılması, gösteriş için ibadet yapan kişinin, ibadeti Allah (cc) için değil, başkaları için yapıyor olmasındandır. Allah (cc)'tan başkası için ibadet yapmakta şirk olduğundan bu şekilde ifade edilmiştir.

Allah (cc) için yapılmayan bir ibadetin değerinin olmadığını şu ayet açıklamaktadır: "*Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki Onlar, namazlarını ciddiye almazlar. Onlar (namazlarıyla) gösteriş yaparlar.*"⁴¹

Bu ayet-i kerimede bahsi geçen kişiler ibadeti, kendilerini arındırmak için değil gösteriş için yaparlar.⁴² Namazda şuuru yakalayamazlar. Onun hikmetini ve sırlarını anlayamazlar.⁴³ Bu şekilde ibadet yapanlar, zaten kıldıkları namazı da önemsemezler. Bu yüzden de şeytanın vesvesesinden uzak kalamazlar.⁴⁴ Böyle bir

³⁷ Hac 22/37.

³⁸ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*. Eser Neşriyat, İstanbul, 1982, V, 3406.

³⁹ Taberî, *a.g.e*, XVI, 570.

⁴⁰ Tirmizi, *Hudut*, 24.

⁴¹ Maun 107/4-6.

⁴² el-Endelusî, *a.g.e*, XIII, 518.

⁴³ Merâğî, *a.g.e*, XXX, 250.

⁴⁴ Kurtubî, *a.g.e*, XXII, 512.

ibadetten haz alamayacakları için namaz onlara büyük bir yük gibi gelir ve istemeye istemeye namaza kalkarlar.

Burada, riya için ibadet yapan, ibadetinin şuurunda olmayan kişiler “yazıklar olsun” şeklinde ağır bir ifadeyle azarlanmaktadırlar. Böyle bir ifadenin kullanılması onların akıbetlerinin de iyi olmayacağını dolaylı bir şekilde göstermektedir.

Başka bir ayet-i kerime de yine aynı gerçeği ifade etmektedir: “*Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde insanlara gösteriş olsun diye malını harcayan kimse gibi, sadakalarınızı başa kakmak ve gönül kırmak suretiyle boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan ve maruz kaldığı şiddetli yağmurun kendisini çıplak bıraktığı bir kayanın durumu gibidir. Onlar kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler. Allah kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.*”⁴⁵

Bu şekilde gösteriş için ibadet yapanlar hakkında şöyle bir benzetme de yapılmıştır; onların durumu, alim veya asker olmadığı halde onların kıyafetini giyen kimse gibidir. Bir süre sonra onların düzenbazlığı ortaya çıkacaktır.⁴⁶

Ayet-i kerime bize ibadetin, mümin olmanın bir gereği olduğunu göstermektedir. İbadeti yaptıran güç imandır. Kişi neye inanıyorsa inandığı şey onu inancının gerektirdiği şekilde davranışta bulunmaya zorlayacaktır. Güçlü bir iman kula, saf, temiz, riyadan uzak bir ibadetin yolunu gösterecektir. Gösteriş için yapılan ibadet, inancın zayıflığından kaynaklanacağından dolayı, ayetteki örnekte olduğu gibi karşılığında hiçbir şey elde edilemeyen boş bir çabadan öteye geçmeyecektir.

i. İhlas, Örnek İnsanların Hareket Tarzıdır

İnsanlığın rehberleri peygamberlerdir. Allah (cc) onları, insanlara yol gösterecekleri, onları doğru yola sevk etsinler diye göndermiştir. Onlar da bu sorumluluğun bir gereği olarak gerek sözleriyle gerekse davranışlarıyla ümmetlerine örneklik etmişlerdir. Bu yüzden peygamberlerin sözleri ve davranışları hayatlarını dinin gereklerine göre ikame etmeye çalışan ümmetleri için son derece önemlidir.

Her yönüyle ümmetleri için örnek olan peygamberler Kur'an'da ihlaslı kullar olarak tarif edilmektedirler: “*(Ey Muhammed!) Güçlü ve basiretli kullarımız*

⁴⁵ Bakara 2/264.

⁴⁶ Muhammed Reşid Rızâ, *Tefsîru'l-Menâr*. Darul-Kutub el-İlmiyye, Beyrut, 1999, III, 55.

*İbrahim'i, İshak'ı ve Yakub'u da an. Şüphesiz biz onları, ahiret yurdunu düşünme özelliği ile (temizleyip) ihlâslı kimseler kıldık."*⁴⁷

O peygamberlerin bütün çabaları geçici dünya için değil ahiret içindi.⁴⁸ Onlar, ahireti hem kendileri hatırlarlar hem de başkalarına hatırlatırlardı.⁴⁹ Ümmetleri için kendilerini feda ederler ve davaları konusunda hiçbir zaman yılgınlık göstermezlerdi.

Aynen peygamberlerde olduğu gibi onlara ümmet olan her ihlâslı kul, ahireti öncelikli olarak düşünen, dünyalık menfaat için ahiretini bir kenara atmayan, ebedî yurdu kazanmak için dünyanın geçici menfaatlerini elinin tersiyle iten, her davranışında Rabbinin rızasını gözetmen olmak durumundadır.

Sonuç

Kullukta temel bir ölçü olarak kabul edilen ihlas, hayatın her alanında kendini gösterebilmektedir. Kullar, Rablerine karşı, diğer insanlara karşı hatta kendi nefislerine karşı samimi olmak suretiyle, hayatlarının anlam kazanmasına, huzurlu bir yaşam sürmelerine imkan sağlayabileceklerdir. Çünkü insanın Rabbiyle, diğer insanlarla, nefsiyle barışık olması, ruhuyla bedeninin uyumlu olmasına bağlıdır. İçi başka dışı başka olan insan hem bu dünyasını hem de ahiretini harabeye çevirecektir.

İhlas deyince akla ilk önce kutsal kitabımız Kur'an gelmektedir. Onun bu konuda ortaya koyacağı temel prensipler bu noktada yol gösterici bir hüviyete sahip olacaktır. Her alanda kısa ve öz de olsa söz söyleyen bir kitapta bu konuya da değinilmiş ve çeşitli konular anlatılırken onların içerisine ihlas unsurunun serpiştirilmesi ihmal edilmemiştir.

Ayetler izah edilirken ibadetlerde, insanlar arası ilişkilerde, haramlardan kaçınma konusunda ihlas unsuru hep ön planda tutulmuştur. Örnek bir olay anlatılırken ya da bir peygamberden bahsedilirken de onların ihlâslı oluşları üzerinde önemle durulmuştur.

Ayetlerde göz önünde bulundurulmuş bir diğer husus, insanın bu dünyaya Rabbine iyi bir kul olmak için gönderilmiş olmasıdır. Bu kulluğu yerine getirirken kulluğun ruhuna aykırı olan bütün etkenleri ortadan kaldırması önem arz etmektedir. Buradaki en büyük engellerden bir tanesi, ibadetlere riyanın

⁴⁷ Sad 38/45-46.

⁴⁸ İbn Kesir, *a.g.e.*, XII, 101.

⁴⁹ Mevdûdî, *a.g.e.*, V/82.

karıştırılmasıdır. Riya, samimiyetsizliğin, kulluğu gönülden yapmamanın, dünya menfaatini Allah (cc)'in rızasının önünde tutmanın göstergesidir. Kişi, böyle bir ayak bağından kurtulmadığı sürece hakiki kulluğa kavuşamayacaktır.

Kaynaklar

- el-Endelusî, Ebu Hayyan, *el-Bahru'l-Muhît* (et-Tab'atu'l-ûlâ). Dâru'l-Kütüb el-İlmiyye, Beyrut, 1993.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*. Eser Neşriyat, İstanbul, 1982.
- ez-Zebîdî, Muhammed Murtazâ el-Hüseynî, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Gâmûs*. Matbaatu Hukumeti Kuveyt, Kuveyt, 1977.
- İbn Kesir, İmadu'd-Din Ebu'l-Fidâ İsmail, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm* (et-Tab'u'l-evvel). Müessesetü Kurtuba, Yer yok, 2000.
- İbn, Aşur Muhammed Tahir, *et-Tahrir ve't-Tenvir*. Daru Tunusiyye, Tunus, 1984.
- ez-Zebîdî, Muhammed Murtazâ el-Hüseynî, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Gâmûs*. Matbaatu Hukumeti Kuveyt, Kuveyt
- İsfehâni, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed Ragıb, *el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'an*, Dâru'l-Marife, Beyrut, 2005
- Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı yay. Ankara, 2006.
- Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed Ebu Bekir, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân ve'l Mübeyyin limâ tedammenehu mine's-Sünneti ve Âyi'l-Furkân* (et-Tab'atu'l-ûlâ). Müessesetü Risale, Beyrut, 2006.
- Merâğî, Ahmed Mustafa, *Tefsîru'l-Merâğî* (et-Tab'atu'l-ûlâ). Mustafa Elbânî el-Halebî ve Evlâduhu, Mısır, 1946.
- Mevdûdî, Ebu'l Al'â , *Tefhimu'l Kur'an* (2.baskı). İnsan yayınları, İstanbul, 1995.
- Öztürk, Yaşar Nuri, *Kuran'ın Temel Kavramları*, Yeni Boyut, 19.baskı, İstanbul, 1999.

Reşîd Rızâ, Muhammed, *Tefsîru'l-Menâr*. Daru'l-Kutub el-İlmiyye, Beyrut, 1999.

Ünal, Ali, *Kuran'da Temel Kavramlar*, Nil Yayınları, İstanbul, 2003.

Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân* (et-Tab'atu'l-ûlâ). Daru Hicr, Kahire, 2001.